

Cumbat dalla munconza da habitaziuns

La vischnaunca da Sumvitg va vias novas per promover il spazi da habitar. Sco quei che la suprastanza communal ha orientau la gievgia sera la populaziun, eis ei previu da scaffir ina zona nova per habitaziuns da persunal ella vischinonza dalla staziun dalla Viafier retica a Rabius. Medemamein duei ei dar habitaziuns administradas per hosps da vacanzas a Sumvitg.

HANS HUONDER/FMR

La reduziun dallas zonas da baghegiar dattan da slignar allas autoritads communalas, era a quellas da Sumvitg. Per eruir il diever dallas parcelas buca surbaghegiadas ha la suprastanza communal arranschau igl onn vargau ina retschera tiels possessurs da quellas. Quels resultats e rondund 70 discuers persunals han allura surviu sco basa per elaborar la proposta pil spazi habitau el rom dalla revisiun dalla planisaziun locala. En quei connex ei era vegniu priu risguard dils basegns dils vischinadis ed uclauns. «La proposta che nus inoltrai al cantun preveda aunc 59 parcelas da baghegiar sigl entir intschess dalla vischnaunca. 80 proponin nus d'exozonar», di il president communal *Patrick Schaniel* sin damonda dalla FMR. Tenor ils criteris dil cantun havess la vischnaunca dabien 11 parcelas en zona da baghegiar, vul dir ina per 100 habitonts.

Rabius ha grond potenzial

«Dallas examinaziuns ei resultau ch'il vitg da Rabius posseda parcelas attracti-

vas buca surbaghegiadas che secattan per part ella vischinonza dalla staziun dalla Viafier retica. En vesta alla munconza da habitaziuns per luvvers ha la suprastanza communal definiu leu ina zona nova per habitaziuns da persunal», scriva la suprastanza communal en ina comunicaziun als mieds da massa. En questa zona duei vegnir scaffiu spazi da habitar per

«Sumvitg ei l'emprema vischnaunca ch'introducescha ina tala zona nova.»

Patrick Schaniel

persunal stagional e persunal ch'ei sur onn engaschau els secturs commerzi, turissem e sanadad. «Sumvitg ei l'emprema vischnaunca ch'introducescha ina tala zona nova», constatescha il president communal e di: «Ils criteris che han da

Elia vischinonza dalla staziun dalla Viafier retica a Rabius duei vegnir erigiu habitaziuns per persunas el process da lavur.

FOTO HANS HUONDER

vegnir adempli en quella ein fixai ella lescha da baghegiar.» Per sviluppar il sectur da turissem ei plinavon vegniu definiu a Sumvitg/Plaun da Crusch ina zona per habitaziuns administradas turisticamein:

«Ei settracta d'in liug ruasseivel che porchas potenzial sco alternativa tiels resorts ella regiun che sesanflan gest spels territoris da skis.» En connex culla revisiun dalla planisaziun locala vegn era la lescha

da baghegiar revedida. Tenor Patrick Schaniel ei la vischnaunca en discuers cun eventuals investurs per las habitaziuns a Rabius sco las turisticas a Sumvitg.

Proposta va al cantun

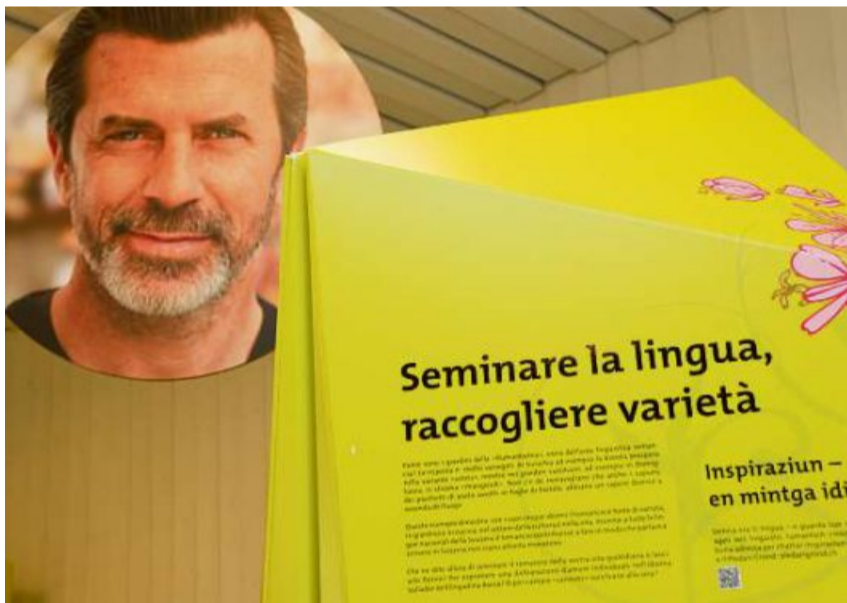
La proposta elavurada ils davos meins vegn inoltrada agl Uffeci cantunal pil svilup dil territori per la preexaminaziun. «Cun inoltrar la proposta terminescha la vischnaunca in'impurtanta emprema fassa dalla procedura da revisiun», communichescha la suprastanza communal. Il president communal Patrick Schaniel constatescha che la revisiun dalla planisaziun ei ina gronda sfida: «Duront ils davos meins ha la suprastanza communal saviu menar numerus interessants discuers cun convischinas e convischins davart la planisaziun locala. Entras ils discuers ha la suprastanza communal saviu intervegnir ils basegns e bunas ideas. In bien exempel ei l'idea da crear a Rabius spazi da habitar per luvvers ed aschia da tematisar concretamein sco vischnaunca la problematica dalla munconza da habitaziuns.»

«Rumantsch è...» ella Cularta a Laax

«Rumantsch è...». Aschia senumna l'exposiziun ambulonta davart il romantsch ed ils Romantschs ch'ei da veser il mument ella casa da cultura ed art Cularta a Laax. Ella ha gia fatg turnea en plirs marcaus svizzers e ha la finamira da sensibilisar la glied pil quart lungatg naziunal.

HANS HUONDER/FMR

Igl onn 2020 ei *Christian Rathgeb* – lu aunc cusseglier guvernativ e president dalla regenza grischuna – daventau president dalla Conferenza dallas regenzas cantunalas. El ei staus igl empren representant dil cantun Grischun en quella funcziun e consequentamein era in representant dalla Svizra romantscha. «Per mei ei quei stau ina caschun da far il romantsch pli enconuschents en auters cantuns», ha Christian Rathgeb detg la sonda suenter miezdi all'avertura uffiziala dall'exposiziun «Rumantsch è...» a Laax. Detg e fatg: En collaboraziun culla Lia Rumantscha ei in'exposiziun davart ils Romantschs ed il romantsch vegnida planisada e la fin finala realisada. Ella Casa dils cantuns a Berna eis ella vegnida mussada l'emprema ga. «En quella casa han pli che 1000 sedutas liug mintg'onn. 20000 persunas van leu en ed ora mintg'onn onn», di Christian Rathgeb. L'exposiziun ambulonta ei silsuenter stada da veser en plirs marcaus e vitgs svizzers ed uss eis ella per l'emprema ga en Surselva. *Yvonne Gienal*, menadra dalla casa da cultura ed art Cularta a Laax ha saviu beneventar la sonda biars hosps ed interessants a quell'exposiziun creada dad *Anna-Rita Stoffel*.

In extract dall'exposiziun ch'ei da veser il mument ella Cularta a Laax.

vischnauncas svizras ha el creau nums romantschs. Ultra dils frequents sco Cuera, Turitg, Geneva e Berna ei quei uss per exempel era Ducabuxa per Herzogenbuchsee. Il pertschien populaziun romantscha en Svizra ed ils 100 %

nums romantschs, ina tensiun fantastica.» La tabla geografica da Donat Caduff culs nums romantschs da tuttas vischnauncas svizras ei ina lavur zun speciala. Pli che 500 uras hagi el impundiu en quell'ovra.

Donat Caduff ed Anna-Rita Stoffel han signau l'exposiziun.

FOTOS HANS HUONDER

Dils Rets, Romans e Romantschs

L'exposiziun «Rumantsch è...» vul orientar e sensibilisar pil romantsch. Quei fa Anna-Rita Stoffel cun tgaus e nums, citats, elements visuals ed auditivs. Purrrets da persunas e texts els qua-

ter lungatgs nazionals, intervistas ni era musica romantscha. Ella relata dils Rets, Romans e Romantschs, da Mustér entochen Müstair. «Anna-Rita Stoffel declara denton era pertegi ch'igl ei aschi in «teater» cun quei lungatg naziunal, in da quater, che ha tuttina aschi savens buc in plaz da podest denter ils emprems treis», di Andreas Gabriel e puntuescha: «Semna er Ti lungatg... e raccolta diversitad.» In dils elements dall'exposiziun ei la «Sutga Rumantscha», ina staziun interactiva cun aultplidader e tablet. Ella informescha e divertescha cul romantsch. Anna-Rita Stoffel lai sentir tenor tgei filosofia che l'exposiziun ei vegnida creada: «Il lungatg ei sco ina senda. Pli savens ch'ins ei sin quella senda e pli lada ch'ella daventa.»

Tgi che semni detti cuntinuaziun. Ell'incarica ch'ella hagi survegniu stevi ei scret: «Nus lein ch'ei tschontschien dil romantsch a Berna.» Sil pli tard cu ei ha dau in alarm da bumba a Berna – cull'invitaziun all'exposiziun ensemen cun in satget sems – ei quella finamira stada contonschida. Dall'exposiziun dat ei era in cudisch. L'exposiziun «Rumantsch è...» accumpogna la Cularta dil reminent ils proxim temps cun in interessant program da rama, denter auter cun cuors da romantsch.

«Rumantsch è...»

La FMR ha vuliu saver d'entgins exponents e visitaders dall'exposiziun «Rumantsch è...» a Laax, tgei ch'il romantsch ei per els.

«La vischnaunca da Laax e surtut la meisa rodonda dil Seehof.»
Patrizia Buchli, Laax

«Il lungatg dil bab, dalla famiglia. Mo jeu sun carschius si tudestg a Glion, hai empriu lu pli tard romantsch el convict a Cuera.»
Christian Candreja, Glion

«Il lungatg dil cor ch'jeu teidlet e tschontschel il pli bugen.»
Vitus Dermont, Laax

«Miu lungatg dil mintgadi, il lungatg mumma, dall'olma e dil cant.»
Daniela Demarmels, Danis

«Per mei ei Romantsch ina 'Hassliebe'. In gi sco oz sun jeu fetg loscha d'esser Romantscha ni era sch'jeu sesel en in aviun dalla Swiss. Pli baul – sco giuvna, sch'ins vegnevan ris ora sco 'Oberländer' – fageva quei mal. Ni lu era la discussiun displascheivla sur dils idioms enstagl da setener ensemen. Era quei fa mal.»
Anna.R.Stoffel, Laax/Turitg

«Romantsch ei per mei Svizra, in bein cultural prezios. Igl ei per mei in'incumbensa da far zatgei pil romantsch.»
Christian Rathgeb, Cuera

«Igl ei miu instrument da scriver e comunicar.»
Donat Caduff, Sagogn/Turitg

«Las ragischs, l'identificaziun.»
Claudio Coray, Laax

«Miu lungatg, miu igniv, miu tun dall'affonza, da cefras e da far quen. Emoziuns e cultura, sururas e cumbat.»
Yvonne Gienal, Glion

«Mitus, passium, amur, encarschadetgna e visiun.»
Andreas Gabriel, Cuera

«Miu paun da mintgadi. Jeu vivel romantsch trasatras.»
Alice Bertogg, Sevgein

«Jeu sun buca in Romantschun, mobein in Romantsch. Il romantsch ei ina part da mi'identificaziun.»
Luis Coray, Laax